

Светлост више није пепељастосмеђа, него бела, оранжаста, жута и ружичаста. Кршеви су ужарени, златни. Небеса модра. Амбиси плави. Све је пуно светлости, кречне или сребрне. Црвена на цвету или камену има снагу и блесак крви. Смењују се велике зубате громаде чији врхови подсећају на секире и халебарде, а ребра на оглодане кости, између којих вијуга бео пут; тешки заобљени масиви губе се у простору као таласи у ширини пучине. Свуда дах и порука новог, нешто опорог пантеизма.

Али једном уведена, чиста боја не апстрахује само тон, него и предмет. Тежи ослобођењу од његовог природног облика и стварне структуре: слободној ритмичкој арабесци, која се динамично протеже преко површине слике, да би је увела у област чисте визуелности (*Композиција, Скица за Битку на Вучјем Долу*, 1950); тек испод ње, у другом плану, назире се избледели свет стварности. Боја и линија почињу да живе властитим животом, одвајајући се од судбине ствари коју треба да представе. Сликари следи асоцијацију коју побуђује један мотив — од психолошког садржаја до пластичне фиксације. Асоцијација је све више у првом, предмет у другом плану: процес започет још у „реалистичкој“ фази наставља се. Тако на загаситомодром залеђу, на пример, слика суво дрво, које у својој искривљености подсећа на ритуалног играча. Па и ако није то, играч, оно је у сваком случају форма, а свака неопредмећена форма има сасвим одређену емоционалну вредност. Затим ствара *Фантастични предео*, платно у лепоти и зрачењу временом оштећене фреске; лево — као у скрипници — виде се, оцртане на небу, две громаде, као две псеће главе; десно ка њима — коњаник; доле — патетично испружена рука, или, ако се посматра у обрнутом смеру, слева надесно — камена птица која лебди над понорима. Уопште, та прикривена зооморфност и антропоморфност на изглед сасвим апстрактних облика једна је од Лубардиних трајних особина; свестан Леонардове опсервације, он воли да један „затечени“ систем апстрактних пластичних дата а posteriori мотивише реалним и реално могућим. У том случају облик претходи идеји колико и идеја облику. Ранији његов концепт био је у тројству: осећање — предмет — форма. Сада се све чешће појављује двојство: осећање — форма. Као интермедијарни феномен између осећања и форме предмет често ишчезава. Али остаје његов траг.

Циљ и смер обележен појединим пределима, а нарочито *Композицијом* — *скицом за Битку на Вучјем Долу, Клеветом и Политом* (1950), на пример, досегнут је већ у првим годинама после ове изложбе. Јављају се пуноћа, естетичка и стилска кристализација, прва ремек-дела уметниковог послератног опуса. То су, на пример, *Ноћ у Црној Гори* (1951), *Између ноћи и дана* (1955), *Фосил* (1952), *Медитеран* (1952), *Коњи* (1953), *Косовски бој* (1953), монументална црно-жута-љубичаста и бела громада *Гуслафа* (1952), јединствена у сваком погледу, и још неколико из овог, по мом мишљењу, најзначајнијег раздобља, која су, уз поменута, излагана на његовим самосталним изложбама у Паризу 1952. и 1954. и у Лондону 1955, и награђивана на бијеналима у Сао Паолу 1953. и Токију 1955. Благодарје њима, Лубарда је после 1950. први стекао међународни реноме. Многа су, на жалост, откупљена за иностране збирке, а нису претходно показана у земљи (*Алдебаран*, итд.).¹

Које су одлике периода 1951—1955? Поетика, естетика, однос слика-свет битно су измењени. Од пробраних остатака реалног саграђена је нова, преображена реалност: уметничко дело. У београдској школи важио је закон јединства да се једна боја у истој вредности не сме појавити више пута — што је одговарало логици колористичке градације, односно валерске модулације: акценат боје или светлости био је правило. Сматрало се, такође, да је илузија дубине посебна врлина, да је без ње слика плитка, „декоративна“. Супротно од тих предрасуда, Лубарда трећу димензију скоро укида, а површине исте боје систематски понавља и ритмује. Различите облике — често драматичног, неправилног својства, али обојене истом зеленом, жутом, белом, црвеном — слаже у ритмичку композициону целину. Облици и арабеске једне боје супротстављени су, дакле, облицима и арабескама друге; центар и акценат су укинати, а са њима мир и статичност (*Ноћ у Црној Гори, Косовски*

¹ Лубарда је после 1951. излагао на изложбама групе Самосталних.